שלום אש

מיט׳ן שטראם

פערלאג פראגרעס
ווארשא

ווארשא, תר"ע.

232

שלום אש

מיט'ן שטראם

פערלאג פראגרעס לידסקי ווארשע נאלעווקי 36

תר"ע

МИТ'НЪ ШТРОМЪ III. А Ш А.
Типо-Лит. Ф. Ваумритера, Варшава, Красинская площ. 6. 1909 г.

מיט'ן שטראם

פערזאנען:

ר׳ זרח, א רב.

הינדעל, זיין ווייב.

רחל׳ע, זייער טאכטער. } ביי שווער אין שוויגער אויף קעסט.

דוד, איהר מאן. }

יחזקאל׳ע, זייער קינד.

צייט:

אין די זיעבציגער יאהרען פון פערגאנגענעם יאהרהונדערט.

ארט:

אין א קליין שטעדטעל ביים טייך.

ערשטער אקט.

די סצענע שטעלט פאר א גרויסע בית-דין שטוב ביים רב. רעכטס א טהיר פון דרויסען אריינצוקומען. די טהיר געפינט זיך אין קארידאר פון בית-המדרש (און עס הערט זיך דורך דעם דאס שטענדיגע גערויש פון די דאווגער אדער די לערנער פון בית-המדרש אויף דער סצענע). לינקס — א צווייטע טהיר פיהרט צום יונגען פאר-פאלק — צו דוד און רחל׳הס שטוב. בעגען איבער צווישען א דריטע טהיר, וועלכע פיהרט פון די אינוועניגסטע צימערן; ארום די טהירען — שענק בעשטעלט מיט ספרים, פון ביידע זייטען טהיר און הינטער-גרונד — צוויי קליינע פענסטערלעך בעהאנגען מיט האלב-לצוועגד קנע פארהאנגלעך. אין מיט׳ן שטוב א לאנגער טיש בעלעגט מיט גרויסע און קליינע ספרים. פון אנהויב טיש ליגט א גרויסע אפענע גמרא, א נאז-טיכעל אויף איהר און א טאבאק-שקעטעלע. אין די זייטען טיש צוויי לאנגע בענק, א ביור ביים וואנד. אין א ווינקעל שטוב צו מזרח וואנד שטעהט א קליין שענקעל בעהאנגען מיט א פרוכת׳ל, אויפ׳ן שענקעל צוויי לייכ-טערלעך מיט ליכט. די שטוב בעלייכט א ברייטע הענגענדע לאמפ — עס איז אבענד נאך עלף א ווייגער. פון דרויסען הערט זיך דאס שטענ-דיגע גערויש פון וואסער וואס ברעכט זיך פון אונטער דעם אייז אמאל איז דאס גערויש שטילער, — אמאל שטארקער.

רחל׳ה (זיצט אויף איינע פון די בענק, זי איז א יונג ווייבעל איינציגע און צוואנציג, פרום, שעהן און צנועה׳דיג, האלט דעם קליינעם יחזקאל׳ה אין איהר שוים — וויגט איהם נאך אין די הי אין דער שטיל דעם מאטיוו):

אונטער יחזקאלס וויגעלע
שטעהט א קליין ציגעלע

דאָס ציגעלע איז געגאַנגען האַנדלען
(שטיל) איינגעשלאָפֿען.

הינדעל (זיצט נעבען איהר, אַ יודענע אין יאָהרען, אַ בריטע הויבע רביצען מיט אַ ברייטען גלענצענדען שטערן, טראָגט ברילען אויף דער נאָז, שטריקט אַ זאָק): גלויב צו גאָט. אח, אח, וויפיעל דאָס נעהט אָן אַ טאָג. (טהוט דעם קינד אויס פאַרזיכטיג די שיכלעך): מיר זאָל זיין פאַר דיינע ביינדעלעך, קינד לעבען (טהוט איהם אויס דאָס ציצה-כנפות'ל): מען זאָל פון דיר נחת דערלעבען דער טאַטע דיינער, די מאַמע דיינע.

רחל'ה (זיפצט ביטער אָב): אָ יאָ, זיין פאָטער נחת?...

הינדעל. שלאָג דיר טאָכטער די נאַרישע געדאַנקען פון קאָפּ אַרויס עס איז גאָר נישט, און עס וועט מיט גאָט'ס הילף גאָר נישט זיין.

רחל'ה (ווי פאַר זיך). דו וואָלסט געדאַרפט הערען זיינע קרעכצען ביי נאַכט, מאַמע.

הינדעל (קלערט אַ ווייל). און ווידער אַרום, ווער קען וויסען? דער טאַטע זאָגט אויך, אַז ער געפעלט איהם עפּעס נישט די לעצטע צייט.

רחל'ה (רוקט זיך צו דער מוטער נעהנטער). מאַמע לעבען, דו ווייסט, נעכטען ביי נאַכט ליג איך אַזוי אין בעט און האָרך מיך איין, און פלוצים, מאַמעשי, הער איך ווי ער וויינט, גלייך ווי ער וואָלט זיך ביי עמיצען נעבעטען. האָב איך מיך אין דער שטיל אויפגעהויבען, בין פּאַמעלעך צו געגאַנגען צו איהם, זעה איך מאַמעשי, ווי ער ליגט מיט'ן פּנים אין קישען איינגעגראָבען און וויינט. האָב איך מיך זעהר דערשראָקען, האָב איך איהם גערופען: דוד, דוד! איז ער אויפגעקומען, פרעגט ער „רחל'ה דו ביזט עס“. איך האָב אַזוי מורא געקריגען (פּויזע):

הינדעל. אַ יודישע טאָכטער דאַרף שטענדיג וויסען וואָס דער מאַן האָט אין זינען, זי דאַרף שטענדיג וויסען, וואָרום...

רחל'ה. אָבער ווי אַזוי מאַמע? איך בעט מיך ביי איהם: דוד, וואָס איז דיר, נעמט ער מיך איין מיט גוטען: גאָר נישט, זאָגט ער, רחל'ה, גאָר נישט.

הינדעל. זעהסט דו, קינד לעבען, דאָס זענען קיין רייד נישט. אַ יודיש ווייבעל דאַרף וויסען, — מאַכט שוין אַזוי, אַז זי זאָל וויסען... אַז דיין טאַטע האָט נאָך אונזער חתונה געוואָלט אַראָב פון קעסט, און איז

אַרום געגאַנגען מיט אַני אַראָבגעלאָזטער נאָז, מיט קײנעם נישט גערעדט, האָב איך באַלד פֿערשטאַנען וואָס ער מײנט. פֿאַר׳ן מויל האָט ער עס נישט געבראַכט, און איך האָב עס געוואוסט, ווי אַזוי? ווי אַרום? אַז מען איז אַ ווײַב ווײסט מען ש׳ין.

רחל׳ה. וואָס זאָל איך טהון, מאַמע? זאָג מיר, איך גײה אַרום נאָך ווי אַ שאָטען. אין די אויגען קוק איך איהם אַרײַן, איך וויל עס איהם פֿון די ליפּען אַראָבשאַרען... און דאַכט זיך מיר, ער זאָגט מיר עפּעס, נאָר איך פֿערשטעה איהם נישט... איך בין אַ נאַרישע יודענע, איך קען איהם נישט פֿערשטעהן. (וויינט, דאָס קינד־וועקט זיך).

הינדעל (נעמט זי אַרײַן). וויין נישט, וואָס האָסט דו צו ווײנען? וועסט נאָך דאָס קינד אויפֿוועקען, גיב׳ן מיר (נעמט פֿון איהר דאָס קינד), זײַ וויסען, אַז דײַן מאַן איז נישט קײן „ליאַדע־ווער”: זײַ וויסען, אַז דײַן מאַן איז אַ גרויסער, גרויסער יוד, אַ גדול בדור איז ער. דער טאַטע זאָגט, אַז פֿון איהם וואַקסט אַ גרויסע ישועה אויף יודען... ווײס איך, אפשר איז עס בײַ זײַ אַזאַ גאַנג... אפשר אַ תשובה... אפשר קלאָגט ער אויף אַזעלכע זאַכען וואָס מיר זעהען נישט און פֿערשטעהען נישט... איך ווײס נישט, טאָכטער, אויב דו וועסט מיך פֿערשטעהן, נור זײַ וויסען, אַז דו האָסט אויף דיר אַ סך, אַ סך גענומען, אַז דו ביסט זײַן ווײַב געוואָרען, דו מוזט ראוי זײַן צו דעם. דער טאַטע האָט מיך געהײסען דיר דאָס זאָגען: דו מוזט דיך סטאַרען ווערט צו זײַן, צו זײַן זײַן ווײַב, אַז ער זאָל נישט דאַרפֿען זײַן נשמה אַראָב צו נידערן צו דײַנע, נור לײַכט זאָל דײַן נשמה זײַן, אַז ער זאָל זי קענען מיט אויפֿהײבען צו זיך. (פּויזע). זאָג מיר, טאָכטער, האָט ער דיך ליעב?

רחל׳ה (באַהאַלט שטיל דאָס געזיכט אין די הענד).

הינדעל. זאָג, טאָכטער לעבען, פֿאַר אַ מאַמען שעמט מען זיך נישט. עס איז קײן עבירה נישט, אדרבה, אַ יודיש ווײַבעל דאַרף זעהען, דאַרף זיך מיהען, אַז דער מאַן זאָל זי ליעב האָבען.

רחל׳ה (אויסשלוכצענדיג). איך ווײס נישט, מאַמע.

הינדעל. ווי הײסט, דו ווײסט נישט? ווער דען זאָל וויסען? זאָג מיר טאָכטער, (זאָגט איהר שטיל אין אויער): ש׳ין לאַנג איז ער בײַ דיר געוועהן?

רחל׳ה (באַהאַלט דעם קאָפּ אין דער מוטער׳ס שויס). נעכטען בײַ

נאַכט, אַז ער איז געקומען צו מיר, האָט ער מיר אַרויפגעלייגט דעם קאָפּ אויף מײַן האַרץ... ער האָט מיך נור אויף מײַן האַרץ געקושט, און די טרערען זײַנע האָבען מיר גערונען אויף מײַנע בריסטען...

הינדעל. זאָג איך דיר, טאָכטער, זאָרג דיך נישט, זאָלסט דיך אויף גאָט פערלאָזען, מיט זײַן הילף וועט אַלץ גוט זײַן, זאָלסט נור גאָט בעטען ער זאָל דיך ליעב האָבען. אַצונד גײה שלאָפען, גײה, לייג יחזקאל'ן (הייבט זיך אויף און גיט איהר איבער דאָס קינד). נו גײה לייג זיך, עס איז שוין שפּעט, דער טאַטע וועט באַלד אויפוועקען זיך צו חצות.

רחל'ה (נעמט דאָס קינד פון דער מוטער). דוד איז נאָך אין בית-המדרש.

הינדעל (פיהרט זי אָב צו דער טהיר, שפּילענדיג זיך מיט'ן קינד). ווי דאָס האַלט די איינעלעך צו, דו, דו לאָבעס איינער... (זי קושט דאָס קינד אין דער שטיל). דוד'ן וועל איך שוין אָבוואַרטען.

רחל'ה (אין דער טהיר). אַז איך בין נישט דאָ וועט ער נישט עסען, (אָב).

הינדעל (נעמט אַ טישטוך, גרייט צום טיש, לייגט אויף זאַלץ-מעסטעל, ברויט, גאָפּעל-מעסער). אַנ'אַנדערענייש אַביסעל, אָהן מיר וועט ער נישט עסען, געב זיי גאָט דאָס געזונד און לעבען. (דערמאָנט זיך). אַזוי איז אויך געווען מיט מײַן אַלטען אין די יונגע יאָהרען. קומט אַהיים פון בית-המדרש, זעצט זיך אַנידער וואַרטען: זרח גײה דיך וואַשען צום עסען, ער זיצט, וואָס זיצט דו זרח? אַהאַ הינדעל איז נישט דאָ... אוי, אוי די מאַנספערשוינען... די מאַנספערשוינען... (עס הערען זיך אַנקומענדע טריט). אַהאַ שוין דאָ.

דוד (קומט אַרײַן, אַ הויבער יונגערמאַן פון איינינגע און צוואַנציג יאָהר, אַ בלייך-טרויעריג געזיכט; טהוט אוים דאָס פוטער, הענגט עס אויף דער טהיר, בלײַבט שטעהן אין אַ לאַנגען אַטלעסען ראָק, גאַרטעל). גוט נ'אָבענד, שוויגער. (דרעהט זיך איבער'ן צימער).

הינדעל (מיט איילעניש). גוט נ'אָבענד, גוט יאָהר. גוט וואָס דו ביסט שוין געקומען. איך האָב שוין געוואָלט שלאָפען געהן. גײה וואַש זיך צום עסען, פלינקער, ס'ווערט קאַלט. (מיט אַ מוטערליך געבייזער): ווי זוימט מען עס זיך אַזוי לאַנג אין בית-המדרש, אַ יונגער מאַן וואָס האָט אַ ווײַב און אַ קינד טאָר נישט אַזוי לאַנג זיצען אין בית-המדרש... מײַן

טאַטע זכר צדיק לברכה, דער ראש ישיבה, פלעגט באַלד נאָך מעריב די יונגע לייט פון בית־המדרש מיט אַ שטעקען אַהיים טרייבען. און ס'איז באמת קיין יושר נישט: זיי זיצען זיך דאָרט אין בית־המדרש, און די ווייבער לאָזען זיי אַליין וואַרטען אויף זיך אין דער־היים...

דוד (שטעלט זיך אָב אַ ווײַלע): וואו איז רחל'ה?

הינדעל: רחל'הן האָב איך שלאָפען געיאָגט, — נו, געה דיך וואַשען.

דוד: ניין, איך וועל נישט עסען, איך בין נישט הונגעריג, — אַ גוטע נאַכט שוויגער. (געהט אָב אין זיין צימער).

הינדעל (מיט אַ שמייכעל): ווי זי האָט עס באַלד געוואוסט... רעכט אזוי, גאַנץ גוט אַזוי.. (זי דרעהט אַראָב די לאָמפּ) אַ גוטער סימן... אַ גוטער סימן ... (אויף די סצענע ווערט טונקעל, הינדעל געהט מיט וועה־ לייכטע טריט אָב. פּויזע. עס הערט זיך פון דער צווייטער שטוב איהר אויסגעצוהענדיג קול: „טהו וואַרפען אַ שלאָף אויף מיינע אויגען...” פון דרויסען גיסט זיך דאָס וואַסער אין דער שטיל... פּויזע).

דוד (קומט אַריין צוריק פון זיין צימער, געהט אום אויף און אָב, געהט אַ ווײַלע צו צום פענסטער, הערט זיך איין צו'ם גערויש, אַם ענדע זעצט ער זיך אַנידער ביי'ם טיש, דרעהט אַרויף די לאָמפּ, נעמט אַ ספר און הויבט אָן צו לערנען מיט אַ טרויעריגער שטימע, פריהער שטיל, דער־נאָך העכער).

רחל'ה (עפענט שטיל די טהיר, בלייבט שטעהן אַ ווײַלע, געהט שטילערהייט צו צו דוד'ן): דוד —

דוד: דו ביסט עס, רחל'ה, פאַר וואָס האָסט דו דיך אויפ־געהויבען?

רחל'ה: איך ווייס אַליין נישט, (פּויזע), עפּעס קען איך היינט נישט שלאָפען.

דוד (ווייך און אונרוהיג): פאַר וואָס, רחל'ה?

רחל'ה: איך האָב מיך עפּעס אויפגעכאַפּט... עס איז אויף מיר אַ גרויסע שרעק אָנגעפאַלען, דאָס וואַסער רוישט אַזוי אין דרויסען, דאָס איז ברעכט זיך אויף, און עס געהט מיט אַזאַ קראַפט.

דוד (ווי פאַר זיך): דעם שבת האָט מען דאָך ראש חודש אדר

געבענטשט, און דאס וואכע פיהלט, אז עס איז געקומען די צייט, זיך פון אייז צו באפרייען. עס ברעכט זיין דעק, זיין ווינטער, און עס געהט פריי ארויס אויף דער וועלט.

רחל'ה: אויף מיר איז א גרויסע שרעק אנגעפאלען, איך האב דיך גערופען, דו האסט מיר נישט אבגעענטפערט. מיר האט זיך געדאכט, אז דו ביסט שוין נישטא.

דוד: קינד, פאר וואס האסט דו דיך ערשראקען? האסט דאך געוואוסט, אז איך בין דא. (פויזע). געה רחל'ה, געה צוריק שלאפען.

רחל'ה: קום אויך, איך האב מורא.

דוד: געה, נעם דיר דאס קינד אין בעט אריין, (געהט צו צו איהר) איך וועל באלד אריינקומען, איך דארף נור עפעס נאך־קוקען. (פיהרט זי צו צו דער טהיר) שלאפט יהוקאל'ע?

רחל'ה (אין טהיר): יא, דוד. עס איז מיר איהם א שאד צו וועקען. די בעקעליך האט ער אזעלכע רויטע און די אויגעליך פערמאכטע, (גוטווילינ) ער שמייכעלט מיט די ליפעליך ווי דער סלאך וואלט מיט איהם תורה געלערנט. (אב אין איהר צימער)

דוד (דרעהט זיך נאך א קליינע פויזע ארויף און אראב איבערן צימער אונרוהיג. געהט צו צום פענסטער, קוקט ארויס. געהט פלוצלונג צו צו א שאנק ספרים, נעמט פון הינטער גמרות ארויס איינינע שטיקער וועש, ספרים'לעך קליינע, וויל זיי זיך איינפאקען, געהט פאמעליך צו צו רחל'הס צימער – האָרכט זיך איין, עפענט זעהר פאמעליך אויף די טהיר, אין דער טהיר ווייזט זיך רחל'ה.

רחל'ה (אין דער טהיר, האלב אין טרעהרען): איך ווייס פון אלעס, דוד, איך ווייס.

דוד (ערשראקען): וואס ווייסט דו רחל'ה? וואס?

רחל'ה: איך ווייס וואס דו ווילסט טהון. דו ווילסט ערגעץ וואו אוועק, איך ווייס אליין נישט וואו אהין, (זי פאלט אויף זיין האלז, און וויינט אין דער שטיל) איך ווייס אליין נישט, איך ווייס אליין נישט.

(דוד נעמט זי לייכט פון זיין האלז אראב, ער געהט ארויף און אראב איבערן צימער, נישט קוקענדיג אויף איהר).

רחל'ה (האלב שלומענדיג): האסט געמיינט איך שלאף... געבטען

בײַ נאַכט. ווען דו ביסט צו מײַן בעט צוגעקומען ... איך האָב אַלץ געהערט ... אַלץ געהערט ...

דוד (געהט צו צו איהר קוקט זי אָן): וואָס האָסט דו געהערט רחל'ה?

רחל'ה (זעצט זיך אויף אַ באַנק, שטיל): ווען דו האָסט דײַן קאָפּ אויף מײַן האַרץ אַנידערגעלעגט, (פּויזע), האָסט געמיינט, אַז איך שלאָף און פיהל נישט... דו האָסט געשוויגען, דו האָסט נור בלויז געקוקט אויף מיר ווי דו וואָלסט דיך עפּעס געבעטען בײַ מיר. איך בין אויף געווען. איך האָב נישט געוואָלט די אויגען עפענען, אַז דו זאָלסט דיך נישט ערשרעקען, איך האָב דיך נור בלויז בײַם נאָמען גערופען דוד, דוד, אַזוי שטיל אין האַרץ, דו האָסט נישט געהערט... דו האָסט דיך נעהנטער צוגעבויגען צו מיר, דו האָסט מיר עפּעס אָנגעזאָגט, איך האָב נישט געהערט וואָס דו האָסט מיר אָנגעזאָגט, מיר דאַכט זיך דוד, אַז דו האָסט דיך מיט מיר געזעגענט, יאָ, דוד? (פּויזע, זי ווײַנט אין דערשטיל, דוד זעצט זיך נעבען איהר. רחל'ה זאָגט ווײַטער זיך אויסווישענדיג די אויגען) אַז איך האָב די אויגען אויפגעעפענט האָב איך געזעהן ווי דו ביסט געשטאַנען בײַ'ם קינד'ס וויגעל... דו האָסט אויף איהם געקוקט, האָסט איהם עפּעס ווי אָנגעזאָגט, איך האָב נישט געהערט וואָס... דוד, דאָס האַרץ שרעקט אין מיר, וואָס ווילסט דו טהון, דוד? וואָס ווילסט דו טהון?

דוד (בויגט זײַן קאָפּ אין איהר שויס. שווײַגט. אַ לאַנגע פּויזע).

רחל'ה: עפּעס טראָגסט דו אַ שרעקליכען סוד אין דײַן האַרץ אַרום. דו שווײַגסט שטענדיג, דו באַהאַלטסט דיך פאַר מיר. צי בין איך נישט דײַן ווײַב, וואָס באַהאַלטסט דו דיך פאַר מיר? (פּויזע) עס דאַכט זיך מיר, אַז עפּעס אין דיר ווײַנט שטענדיג. הײַנט אין דער פריה האָב איך דיך לערנען געהערט, דײַן קול איז אַזוי טרויעריג געווען. מיר האָט זיך געדאַכט, אַז דו לערנסט נור, ווײַל דו ווילסט עפּעס פעריאָגען פון דיר, פערגעסען... און טהייל מאָל האָסט דו אין עפּעס פערגעסען, און דײַן שטימע ווערט אַזוי ריין... און באַלד ווערט זי ווײַטער טרויעריג. נאָט מײַן איינציגער, ווי מיט אַ מעסער

אַזוי האָט זי אין האַרץ געשניטען... דו ווילסט עפּעס זאָגען מיט דײַן קול, עפּעס אַזוינס וואָס דו קענסט עס נישט מיט ווערטער אויסזאָגען ווילסט דו עס מיר מיט דײַן קול אין מײַן האַרץ איינזינגען... און איך האָב דיך געוואָלט פערשטעהן, איך האָב דיך אָבער נישט געקענט פערשטעהן. איך בין אַ נאַרישע ידענע, דוד. איך קען דיך נישט פערשטעהן. וואָס איז דיר דוד? וואָס איז דיר?

דוד (שטיל אָבער זיכער): איך וויל אַוועק פון דאַנען רחל'ה.

רחל'ה: אַוועק? וואו אַהין? אַ היים צו דײַנע עלטערן?

דוד: ניין, אויך פון מײַנע עלטערן.

רחל'ה (ערשראָקען). איז דיר דאָ דען שלעכט בײַ אונז?

דוד: ניין, גאָר נישט פעהלט מיר, און אַלין פעהלט מיר!

רחל'ה (קלערט אין אַ בעהאַלטענער שרעק): בין איך דיר פערמאוסט געוואָרען, דוד?

דוד: ניין רחל'ה, איך וויל דיך נישט נאַרען, אָפען וויל איך זײַן... דו זאָלסט מיך פערשטעהן. איך קען דאָ נישט לענגער בלײַבען... איך מוז אַוועק פון דאַנען!

רחל'ה (נעהנטער אין איהם): עפּעס רעדסט דו הײַנט אַזוי וואונדערליך, וואָס איז דאָס מיט דיר געוואָרען דוד?

דוד: איך ווייס נישט אויב דו וועסט מיך פערשטעהן, רחל'ה, מיר פעהלט גאָר נישט, אַלץ האָב איך, נור דאָ איז מיר ענג. דו זעהסט דאָ די ספרים, די גרויסע, די קליינע (ער ווײַזט אויף די שענק ספרים), יעדעס ספר האָט מיר אַ רינג אויף די הענד געלעגט און איך וויל מיך בעפרײַען פון די רינגען!... פערשטעהסט, דאָ זענען מענשען טויטע, ווינטערדיגע, אין ווינטער געבוירען, אין ווינטער געלעבט און אין ווינטער געשטאָרבען... און אַזוי ציהט זיך איין טויטער לאַנגער ווינטער פון דור צו דור... דער פאָטער גיט איהם איבער דעם זוהן, און דאָס קינד, דאָס קליינע קינד אַזוי ווי עס עפענט נור די אויגען —לערנט מען עס באַלד אַלט צו זײַן, צוגרייטען זיך צום גלות... פערהוילען און אַוועק־רויבען פון איהם דעם זונען־שטראַהל... דאָס לאַבען פון די ליפען... דאָס לעבען וואָס קוקט אין אונזער פענסטער אַרײַן... מען מוז איהם אין שאָטען בעהאַלטען, אַז ער זאָל קענען געפינען זײַן „זײַן", זײַן לעבען צווישען די פערשטויבטע ספרים...

(פויזע) עס זאָגען אָבער פערהאַנגען אַזעלכע א.ס. ווילען נישט זאָגער טויט לעבען ווייטער פיהרען, — אַ דור נאָך אַ דור . . . צו וואָס ? וואָס פאַר אַ האָפנונגען האָט מען צו געבען אונזערע יונגע דורות . . .
איך וויל אין דער וועלט געהן אין מיר אַ וועג זוכען, פאַר מיין קינד דערינען, אַז דער יונגער דור וועט אויפוואַקסען זאָל ער אַ נייעס לעבען האָבען. און דו רחל'ה, דו מוזט מיר דאַבייַ מיטהעלפען—פאַר איהם דערינען, פאַר אונזער קינד וויל איך אַ וועג זוכען.

רחל'ה: איך פערשטעה דיך נישט, דוד . . . איך פיהל ווי אַ קאַלטער ווינד בלאָזט מיר אין די האָר, און מיין האַרץ שרעקט אַזוי אין מיר . . . און מיר ווערט אַזוי באַנג ... וואו אַהין ווילסט דו, דוד ?

דוד: אין מיר האָט זיך אַ פריהלינג ערוועקט, איך פיהל ווי עס וועקט זיך אין מיר אַ לעבען אויף, איך וויל אַוועק אין דער וועלט, דאָרט ווייט מיט'ן וואַסער, (שטאַרק) איך וויל אַוועק זוכען און געפינען און אַייך לעבען ברענגען. איך וויל נישט דאָס מיין קינד זאָל זיין אַ פינסטער גלות קינד. הער, איך בין אויך אַ מענש, איך האָב אַ האַרץ, און דאָס האַרץ וויל האָבען מיט וואָס צו לעבען, אויף וואָס צו האָפען — דאָס וויל איך רחל'ה. (ער גענעט צו צו איהר) איך וויל מיין קינד זאָל נאָך עפּעס בענקען, זאָל פאַר עפּעס ליידען . . . ער זאָל צו עפּעס דינען. אַ „גאָט”, פאַר מיין קינד וויל איך, אַ „תורה”, אַ „גאָט” בעשאַפען.

רחל'ה (ערשראָקען, האַקט איהם איבער): איך פערשטעה דיך נישט, דוד, וואָס רעדסט דו, חלילה ... אַ פרעמדען גאָט . . . וואָס איז מיט דיר ? (פעסט, ערוועגט) עס איז מיין קינד פונקט אַזוי ווי דיינס, איך וועל נישט דערלאָזען ... וואָס איז מיט דיר, דוד ? ! (זי פערבאָרגט דאָס געזיכט אין די הענד און וויינט ביטערליך).

דוד: דו האָסט מיך נישט פערשטאַנען, רחל'ה, איך מיין, חלילה נישט . . . (שטאַרק) דעם איינציגען לעבענדיגען „גאָט” פון דער גאַנצער וועלט.

רחל'ה (בערוהיגטער): דו רעדסט עפּעס אַזוי. דעם איינציגען לעבענדיגען גאָט דינסט דו דאָך. דו לערנסט גאַנצע טעג צו איהם, און דיין געזאַנג געהט צו איהם צום הימעל אַרויף, דאָס איז זיין לויב.

(פויזע) און איך וויל דאך שוין אויך, אז מען זאל די זכיה האבען צו הערען אונזער קינד לערנען. מיט דיר וועט ער בייזאמען זיטצען און אין די הייליגע תורה לערנען, ער וועט דיין קול האבען, וועסט זעהן, גאט וועט אונז העלפען.

ד ו ד (גראבט איין זיין געזיכט אין איהר שויס): דו פערשטעהסט מיך נישט רחל'ה, דו קענסט מיך נישט פערשטעהן, פרעמד מוז איך זיין פאר דעם, וואס איך וואלט נישט געוואלט זיין פרעמד.

ר ח ל' ה (קוקט אויף איהם מיט געבעט): דוד, ווארף אוועק די בייזע געדאנקען, צו וואס טויג דיר דאס? וועסט זעהן, גאט וועט אונז העלפען. דו וועסט אין אלעם פערגעסען... דו וועסט זיטצען מיט יחזקאל'ן און אין דער הייליגער תורה לערנען, ווי דענסטמאל... געדענקסט, חתן־וויַיז, דו ביסט דערינען געזעסען און געלערנט, איך האב מיך אונטער די טהיר געשטעלט אונ אונטערגעהארכט, דיין קול האט אזוי געזונגען.. עפעס א גליק האסט דו מיט דיין קול אויסגעזונגען, אונ מיר איז אזוי גוט געווען, מיר האט זיך געדאכט, אז דאס רעדסט דו צו מיר. — ווען וועסט דו דיין קול ווידערקריגען? דוד, ווארף אוועק די בייזע געדאנקען.

ד ו ד: די וואס שלאפען זינגען א שטיל ליעד, חאפט זיך ווער אויף פון שלאף דער צורייסט זיין שטיל ליעד...

ר ח ל' ה: קום איך וועל דיך אין מיר בעהאלטען... איך וועל פון דיר דיינע געדאנקען פעריאגען, דו וועסט זעהן (יחזקאל'ס קול, פון דער צווייטער שטוב: מאמע, מאמע), הערסט דוד, אונזער קינד רופט זיך אן, די אויגען האט ער אודאי געעפענט. „מאמע" רופט ער, דיין קול, דיין קול איז עס... מיר וועלען נאך די זכיה האבען, וועסט זעהן, גאט וועט אונז העלפען, מיט דיר וועט ער זיצען בייזאמען אונ אין די הייליגע תורה לערנען (געהט צו דער טהיר) פונקט אזוי ווי דו, דענסטמאל... (אב)

ד ו ד (אליין): אונ דערנאך וועט זיך זיין קול ענדערן... וויינען וועט עס, בענקען, בעטען זיך... אונ אזוי וויַיטער... א דור נאך א דור... (פויזע) אונ אפשר געגאר איך מיך אליין אב. עס דאכט זיך מיר, דאס וואס איך זאג זענען נור הוילע ווערטער, ווערטער אהן

יסוד . . . אין מײַן האַרץ , דאָרט , לעבט עפּעס אַנ'אַנדערע װעלט , איך קען צו איהר נישט צוקומען .

ר ח ל ' ה (קומט אַרײַן, האַלטענדיג דעם קלײנעם שלאָפענדען יחזקאל'הן איף דער האַנד , זעצט זיך אַנידער מיט איהם , האַלב װי זאָגענדיג צום קינד) :

עס איז אַװעקגעפאָהרען דער טאַטע גאַנץ װײַט , איבער בערגער און טאָהלען . . . אין אַ ליכטיג לאַנד , פאַר דיר פון דאָרט אַ שטראַהל ליכט צו ברענגען , װעט איבערבלײַבען דער טאַטע אין ליכטיגען לאַנד , װעט איבערבלײַבען די מאַמע אין פינסטערן לאַנד , און דו קינד , װאו װעסט דו זײַן ? —

(די לאָמפּ געהט לאַנגזאַם אויס , פון הינטערן פענסטער הערט מען װי דאָס װאַסער גיסט זיך װאָס אַמאָל שטילער שטילער) . —

—װעט די מאַמעשו זיטצען בײַם פענסטער אין פינסטערן לאַנד , אין פינסטערן לאַנד . פינסטער איז אַרום און אומעטום . . . פון דער־װײַטען װײַזט זיך אַ ליכטיגער שטראַנד , אַ ליכטיגער שטראַנד , דאָרט איז דאָס ליכטיגע לאַנד , דאָס ליכטיגע לאַנד . (פּויזע) דאָרט זיצט דער טאַטע בײַם פענסטער אין ליכטיגען לאַנד , ליכטיג איז אַרום און אומע־טום , פון דערװײַטען קוקט אַהער אַ פינסטערער שטראַנד , דאָרט איז דאָס פינסטערע לאַנד . . . דאָס פינסטערע לאַנד . . . —

— און דו קינד לעבען , דו װעסט שטעהן אויף די גרענעץ פון ליכטיגען און פינסטערן לאַנד , און װעסט נישט װיסען װאו זיך צו װענדען , װאו זיך צו קעהרען . אין ליכטיגען לאַנד האָסט דו דעם פאָ־טער זיטצען , אין פינסטערן לאַנד האָסט דו די מאַמע זיטצען . . .

(אַ לאַנגע פּויזע , דאָס ליכט געהט אויס , אויף די סצענע איז גאַנץ טונקעל , פון אַ װײַטע שטוב הערט זיך אַ טרויעריג האַלב אויסגעהענדע שטימע)

אַ ק ו ל ה י נ ט ע ר ד ע ר ס צ ע נ ע (לייענט קריאת שמע) : געלויבט בי֗סט דו גאָט , אונזער גאָט און גאָט פון אונזערע עלטערן , װאָס דו טהוסט װאַרפען אַ שלאָף אויף מײַנע אויגען און אַ דרימלונג אויף מײַנע לעפּלען . און עס זאָל זײַן בעװיליגט בײַ דיר , אַז דו זאָלסט מיך מאַכען שלאָפען מיט פריעד , עס זאָלען מיך חלילה נישט איבערשרעקען קײן שלעכטע חלומות און קײן שלעכטע געדאַנקען . . .

(דאָס קול װערט פערשװונדט . אויף דער סצענע איז פינסטער און שטיל , פון

אונטער די פֶענסטער הערט זיך נור דאָס שטילע גערויש פון גיסענדען וואַסער וועהר לאַנגזאַם און שטיל).

ד ו ד'ס (שלוכצענדע האַלב פערשטיקטע שטימע): מנוחה, און דו זאָלסט זי מיר געבען, (פויזע, שטילער) אין אַלעם פערגעסען, (שטיל) שלאָפען... שווייגען... (אַ לאַנגע פויזע).

ר ח ל'עס (שטימע, שטיל): קום דוד, (פויזע) קום... (פויזע) קום...

(טריט הערען זיך איבער דער סצענע אַ טהיר קלאַפּט אויף, אַ טהיר קלאַפּט צו).

(אַ לאַנגע פויזע)

(פאַר די פענסטער זעהט מען פלוצלונג אַדורכגעהן דעם שטאָדט שמש מיט אַ לאַמטערן אין האַנד).

דער שמש (זינגט מיט אַ טרויעריגער ערנסטע שטימע):

שטעהט אויף
שטעהט אויף
יודעלעך,
כשר'ע יודעלעך
פרומע יודעלעך
שטעהט אויף
שטעהט אויף
ל־ע־בו־דת ה־בו־רא".

(דער קול ווערט פערשטומט ווייט אין געסעל. פויזע).

(די טהיר געגען איבער דער סצענע עפענט זיך, עס ווייזט זיך

ר' זרח (אַ הויכער אַלטער יוד, אין ווייסע זאָקען, דעם קאָפּ בעשיט מיט אַש, אין אַ לאַנגער שוואַרצער קאַפּאָטע, האַלט אַ ליכט אין דער האַנד, זעצט זיך אין אַ ווינקעל שטוב ביי אַ שאַנק ספרים אויף דער ערד, שטעלט פאַר זיך דאָס ליכט און זאָגט אוים דעם סדור מיט אַ טרויעריגער אָבער זיכערער שטימע, אַקצענטירענדיג יעדעס וואָרט): אויף די טייכען פון בבל זענען מיר געזעסען און געוויינט, אַז מיר האָבען זיך אין ציון ערמאהנט, אויף די ווידענבוימער דאָרט האָבען מיר האַרפען אויפגעהאַנגען, דעמאָלט האָבען אונזערע פייניגער פערלאַנגט מיר זאָלען זיי זינגען: „זינגט אונז פון ציון'ס ליעדער". ווי קענען מיר גאָט'ס ליעדער זינגען אויף פרעמדע ערד? אַז איך וועל דיך פערגעסען ירושלים זאָל מיר מיין רעכטע האַנד

ווערען פערגעסען. זאל מיר מיין צונג צו מיין גומען ווערען צוגעקלעבט אז איך וועל דיך נישט ערמאהנען ביי דער ערשטער פרייד מיינער. געדענק דו גאט צו אדום'ן דעם טאג פון ירושלים, געזאגט האט ער: מיר ווילען נעהן אונ מאכען א תל פון אלעם... דו טאכטער בבל! געלויבט זאל דער זיין וואס וועט דיר בעצאהלען וואס דו האסט אונז געטהון, געלויבט זאל זיין דער וואס וועט דיינע קינדער האפען און אויף די פעלזען צושמעטערן"..

דוד (גיט א פראל אויף די טהיר און רייסט זיך אין שטוב אריין, מען זעהט ווי רחל'ה האלט איהם צוריק): לאז מיך (רייסט זיך ארויס געהט צו צום אלטען, מיט א זיכערער שטימע): שווער!

ר' זרח (זאגט ווייטער נישט־געמערקט): פרעמדע זענען געקומען אין דיין געצעלט, האבען טמא געמאכט דיין בית־המקדש..

דוד (העכער): שווער, איך האב אייך עפעס צו זאגען.

ר' זרח (הויבט אויף דעם קאפ, קוקט אן דוד'ן): דוד, וואס איז?

דוד (ערנסט אונ ווייכער): איך געה אוועק פון דאנען.

ר' זרח (נעמט אראב די ברילען, קוקט איהם צומישט אן, אונרוהיג אונ פערוואונדערט): ווי הייסט, דוד?

דוד: איך האב מעהר נישט קיין ארט צווישען אייך.

ר' זרח: וואס? (הויבט זיך אויף) וואס? ווי הייסט?

דוד: די תורה וואס איך האב דא געלערנט קען מיר שוין נישט בעגניגען, איך מוז מיר געהן זוכען א אנדערע תורה.

ר' זרח (אויפשרעקענדיג): וואס? וואס רעדסט דו?

דוד: איהר זענט צו אלט פאר מיר. אייער תורה איז א אלט ליעד... אונ איהר ווילט זי ווייטער זינגען צווישען פרעהליכע לעבענ־דיגע געזאנגען? אייער תורה איז פאר אייך, פאר אלטע טויטע מענשען, וואו האט איהר א תורה פאר יונגע? פאר די וואס קומען אן? האט איהר פאר זיי איין ליכטיגען שטראהל אויף וואס צו האפען? איהר ווילט זיי ווייטער לייכטען מיט אייער קליין פערדרויכערט לעמפעל, ווען גאנצע הימלען שיטען בונדען ליכטיגע שטראהלען און בעלויכ־טען די וועלט?

ר׳ זרח (לעגט זיך אָן אין אַ שאַנק ספרים, קוקט אויף דוד׳ן): דאָס ביסט דו?

דוד: דאָ אין דער פינסטער, צווישען די ספרים האָט איהר מיין נשמה געפאַנגען און געשטיקט... די וועלט וואָס קוקט אַריין דורך אונזער פענסטער האָט איהר מיר פֿרעמד און ווייט געמאַכט... צו דעם וואַסער וואָס גיסט זיך הינטער אונזער פענסטער... דאָרט ווייט צום וואַלד וואָס לאַכט אַהער צו די וועלט אין דרויסען האָט מיין האַרץ געצויגען... און איהר האָט דאָס פון מיר בעהאַלטען, פערהוילען, און דאָ צווישען פוילע פערשטויבטע בלעטער האָט איהר מיך געהייסען לעבען, און איך האָב געלעבט... מיט דעם גמרא נגון האָב איך זיך געוואָלט פערזינגען, פערגעסען, דערנאָכדעם ווען איך האָב שוין לאַנג דעראינען נישט געגלויבט. איך האָב נישט געקענט, — עס איז שווער צו נעמען אַ לעבען און בעגראָבען עס... אין האַרץ האָב איך אַ לעבען... מען קען נישט... פרענט דאָס וואַסער אין דרויסען וועט עס אייך ערצעהלען: שעה׳ן לאַנג בין איך ביים וואַסער געשטאַנען, יעדע פאַלע האָט מיין וואָרט געחאַפּט און איז דערמיט אַוועק־געשוואומען צו טראָגען מיין ליעד אין דער וועלט. גענוג, איך קען מיך מעהר און וויל מיך מעהר נישט גענאַרען.

ר׳ זרח (האַקט איהם איבער): גענוג, יאָ, געה וואו דו ווילסט געהן. מיר שטעהען נישט נאָך אַזאַלכע יודען... אונזער גאָט דאַרף נישט אַזאָלכע יודען. מיר זענען צו אַלעם געוואוינט.

דוד: נישט ווי קיין גנב האָב איך מיך פון אייך געוואָלט אַרויס־גנב׳נען. ניין. פריי און אָפען וויל איך געהן פון פינסטער אין ליכט. עס האָט זיך אין מיר אַ קראַפט ערוועקט... אַ ליכט איז געפאַלען אויף מיינע אויגען... און איך זעה אייך ווי קליין איהר גרענעצט זיך אָב אין אייער טויט וועלטעל און איך געה אַוועק פון אייך אָפען און פריי, מיר אַ נייעם וועג אויסטרעטען... פאַר איהם דעראינען (ער ווייזט אויף די טהיר פון זיין צימער), יאָ, איך פיהל אַז ערגעץ וואו וואַרט אויף מיר אַ לעבען און אַ וועלט, און איך געה מיר זוכען אַ גאָט און אַ תורה.

ר׳ זרח (רוקט זיך אָב אין אַ זייט; קאַלט): דעם גאָט וואָס דו ווערסט דיר געפינען וועסט דו איהם פערלירען און אויף זיין קבר וועסט

דו דיר אַנ׳אַנדערן גאָט אויפשטעלען... אונ ווי הײמרער אויפ׳ן לײַב אַזוי וועסט דו דײַנע נעטער טוישען, אָבער בײַ קײן אײנציגען וועסט דו ניט בלײַבען.

ד ו ד: דער גאָט וועט מײַן נשמה, מײַן תּוך זײַן, קײן נשמה טוישט מען נישט, קײן תּוך.

ר׳ ז ר ח: דײַן תּוך האָסט דו פערלוירען. אין וואָס דו האָסט געגלויבט האָסט דו אויפגעהערט צו גלויבען, וועסט וועלען, וועסט ווערען — אָבער נישט קענען... וועסט דיך גענאַרען און די גאַנצע וועלט גענאַרען...

ד ו ד: נײַן, —

ר׳ ז ר ח (האַקט איהם איבער): דעם הימעל איבערן קאָפּ האָסט דו פערלוירען, אונ די ערד הינטער דײַנע פיס. ווי אַ שאָטען וועסט דו אַרום־וואַנדלען, בלאָנדזשען און וועסט דיר אַ גאָט זוכען... וועסט דיך בוקען צו דעם וואָס אין דײַן האַרץ וועט עס לאַנג שוין טויט זײַן. געטער וועסט דו זוכען און טוישען וועסט דו זיי, האַנדלען וועסט דו מיט זיי, צו יעדערן וועסט דו דיך צוחאַפּען, פערשפּרײַטען זײַן אמונה — ווען אין האַרצען דײַנעם וועט ער שוין לאַנג טויט זײַן... און דערנאָכדעם וועסט דו צו אַלע געטער דינען און קײן אײנציגער וועט דײַנער נישט זײַן. אין אַלע לענדער וועסט דו וואַנדלען אונ קײן אײנס וועט דײַנס נישט זײַן. אין אַלע שפּראַכען וועסט דו רעדען און קײן אײנע וועט דײַנע נישט זײַן. מיט געפיהלען וועסט דו האַנדלען... טוטלען האַרץ וועסט דו אויף דײַנע הענד אַרום־טראָגען פון טהיר צו טהיר, פון מענש צו מענש. נו גענוג... אַ נאָט ווילסט דו דיר בעשאַפען, אויף וואָס פאַר אַ יסוד, וואו האָסט דו די אמונה?

ד ו ד: איך וויל גלויבען, איך פיהל וואָס עס וועט קומען איבער מיר...

ר׳ ז ר ח: דאָ האָסט דו שוין גאָר נישט וואָס צו זוכען...
(דוד געהט אַרויס מיט האַרטע טריט, רחל׳ה ווײַזט זיך אין טהיר, לויפט איהם נאָך מיט׳ן קינד אויפ׳ן האַנד).

ר ח ל׳ ה: דוד! דוד! (דוד קוקט זיך נאָך אום).

ר׳ ז ר ח (האַלט אײן רחל׳הן): שטעה, דײַן מאַן איז געשטאָרבען (דוד קלאַפּט די טהיר נאָך זיך) קומט וועל איך אײַך קורע זײַן.

(ער נעמט א מעסער און שניידט איין רחל'חן דעם קאפטען, דעם קינד דאס העמדעל, זיך די קאפאטע אין פעטלע): ווען א גדול שטארבט דארפען זיך אלע יודען קורע זיין (ער זעטצט זיך אויף דער ערד, צו רחלה'ן): זעץ דיך שבעה נאך דיין מאן (רחלה זעצט זיך אויף דער ערד, זי דריקט פעסט דאס קינד צו זיך און הויבט אן ביטערליך צו וויינען, דאס קינד ציטערט און וויינט אויך).

הינדעל (וויזט זיך אין טהיר, אין א שווארץ טוך איינגעהילט, אויפגעהויבען פון שלאף, קוקט זיך פערוואונדערט און ערשראקען אום): וואס איז דא פאר א אונגליק געשעהן?

ר' זרח (נעמט דעם סדור אין האנד, זאגט ווייטער פון סדור, זיצענדיג אויף דער ערד, און לייבט זיך מיט'ן ליבט): געדענק גאט וואס איז געוואָרען פון אונז, זעה אונזערע שאנד. אונזערע ארב איז אוועק אין פרעמדע הענד (אויסציהענדיג יעדעס ווארט): אונ־זע־רע קינ־דער אין פרעמ־דע הענד...

(פארהאנג לאנגזאם)

צווייטער אקט.

צווייטער אַקט

דאָס זעלבע צימער פון ערשטען אַקט; אָנהויב ווינטער, נאָך מיטאָג, דורך די פענסטער זעהט זיך די האלב פערפרוירענע ווייבסעל.

די האַנדלונג קומט פאָר מיט זיבען יאָהר שפעטער ווי אין ערשטען אקט.

זרח (שטאַרק געעלטערט; זיצט פערטראַכט אַיינגעהויקערט אין זיין פאַטערשטוהל ביי אַ אָפענע גמרא).

הינדעל (שטעהט ביים אויווען און וואַרעמט זיך; עפענט דאָס טהירל פון אויווען, גיסט אַן פאַר'ן אַלטען אַ גלאָז טהע און דערלאַנגט עס; רעדט ווי פאַר זיך אין דער וועלט אַריין): טאַטע איינציגער, וואָס וועט זיין? — און וואָס איז עס זיין געשעפט? — אירם געהט עס עפּעס אָן? —

זרח (ניט אַרויסקוקענדיג פון ספר): צו מיר רעדסט דו? — יאָ, הינדעל?

הינדעל: איך ווייס?

זרח (פערוואונדערט): געגען וואָס זאָגסט דו עס, הינדעל?

הינדעל: געגען וואָס איך זאָג? — דיך געהט עס גאָרנישט אָן — דו זיצסט זיך, האָסט דיר דיין גמרא, און ווייטער — פטור, און דרינען דאָרט (ווייזענדיג מיט'ן פינגער אויף רחל'ס צימער) זיצט זיך אַ יונג ווייבעל, אַ וויסטע עגונה, — — זיבען יאָהר שוין, זיבען פינסטערע יאָהר.

זרח: און וואָס זאָל איך טהון?

הינדעל: וואָס דו זאָלסט טהון? — —

זרח: און טאקי וואָס זאָל איך טהון?

הינדעל: איך מאַנספּערשוינען איז וואויל: האָט איך גאָט געגעבען אַ גמרא, האָט איהר עגמת־נפש, טונקט איהר זיך אין די גמרא איין, — אָבער אונז, אונגליקליכע ווייבער, אין וואָס זאָלען מיר אונזער עגמת־נפש פערגעסען? — —

זרח (הויבט זיך אויף פון אָרט, פערדעקט די גמרא מיט׳ן שנופּ־טוך, געהט אויף און אָב איבער׳ן צימער).

הינדעל (נאָכגעהענדיג איהם): זיצט זיך אַנ׳עגונה, זעקס און צוואַנציג יאָהר אַלט אינגאַנצען... די בעסטע יאָהרען פערגאַנגען אין וויסטעניש... זרח, דו קענסט עס נישט פיהלען, דו ביסט נור אַ טאַטע, איך אָבער—אַ מאַמע, אַ אומגליקליכע מאַמע... זי רעדט נישט קיין וואָרט, אַ שטומע שאָף... שעמט זיך... אָבער איהרע אויגען רעדען... געגומען אַ יונגען בוים און אויסגעריסען אין מיטען בליהען... אַ קליינינקייט מיינסטו, זי איז דאָך אַ יונג ווייבעל — —

זרח (ערשראָקען): וואָס, זי האָט אין איהם נאָך נישט פערגעסען?

הינדעל: איך ווייס? — אודאי אַזוי... זי בענקט נאָך איהם.

זרח (שטעלט זיך אָב צוגרודערט): פון וואַנען ווייסט דו עס? — זי האָט עס דיר געזאָגט?

הינדעל: זי רעדט נישט... זיין נאָמען טאָר מען נישט דערמאַהנען פאַר איהר... פון בשעת יענע נאַכט, ווען ר׳ אליעזר האָט איהר געזאָגט, אַז ער האָט איהם אין וואַרשא געזעהן מיט פריצי־טעס... נור איהרע אויגען רעדען... דערמאַהנט ווער זיין נאָמען — ווערט זי רויט און בלאַס... די מאַמעס מילך ווערט געראָנען אין איהר... זי בענקט נאָך איהם... אַ יונג ווייבעל, אַ יונגער בוים, עס וויל בליהען, עס וויל לעבען...

זרח (קראַצט אָב): טאַטע איינציגער...

הינדעל: טהייל מאָל פאַלט זי מיר פלוצלונג אויפ׳ן האַלז און הויבט אָן צו וויינען — ווערט מיר דאָס האַרץ צושניטען; דאָס וויינט זי נאָך איהם... (פּויזע) אַ קליינינקייט מיינסט דו, אַ ווייבעל אַ רויז, זיצט שבת ביי טאָג קוקט אַרויס פון פענסטער אין גאַס..., מעדרלעך,

וויַבלעך שפּאַציִרען אויסגעפּוצט, שטראַהלענדיג, נחת'דיג לכבוד שבת... יעדע האָט איהר היים, איהר מאַן, — און זי איינע אַליין זיצט אין שטוב בײַ'ם פענסטער, — אַ קליינינקײַט מיינסט דו?...

זרח: מיר האָבען געטהון דאָס אונזעריגע... איך האָב איהר געזאָגט דאָס וואָס אַ טאַטע דאַרף צו זאָגען זײַן קינד בײַ אַזאַ סיבה... וואָס קען איך מעהר טהון? —

הינדעל (מיט פערצווייפלונג): וואָס זשע וועט דער סוף זײַן? ס'לויפט אָב אַ טאָג נאָך אַ טאָג, אַ וואָך נאָך אַ וואָך, און זי זיצט פערחושכ'ט...

(אין שטוב ווערט האַלב טונקעל, פון דרויסען הערט זיך אין־שוהל־קלאַפּען צו מנחה).

זרח: הינדעל, איך געה אין בית־המדרש אַרײַן דאַווענען — זאָג רחל'הן, אַז זי זאָל אַרײַנקומען צו מיר נאָך מנחה, איך דאַרף מיט איהר עפּעס צו רעדען. (אָב)

הינדעל (נעמט דאָס גלאָז אַראָב פון טיש, רופט צו דער טהיר פון רחל'הס צימער): יחזקאל'ע, יחזקאל'ע! שוין צײַט צוריק אין חדר אַרײַן צו געהן, ס'ווערט נאַכט. (אָב צו זיך אין צימער).

רחל און יחזקאל'ע קומען אַרײַן פון זייער צימער.

יחזקאל'ע (אַ יונגעל פון אַ יאָהר צעהן, שלאַנק, לאַנגע געקרייזעלטע פאה'לעך, אין אַ סאַמעטען היטעלע, אין אַ ווײַס אויפגעקנעפּעלט פעל־צעל, — קומט אַרײַן צו לויפען קוויטשענדיג): נו? —

רחל: נאַרעלע, וועסט דאָך געפרוירען ווערען, אין דרויסען איז קאַלט.

יחזקאל'ע: נײַן מאַמעשי, אין דרויסען איז גאָר נישט קאַלט.

רחל (איהם אָנטהוענדיג אַ שאַל אויפ'ן האַלז): שווײַג, נאַרעלע. שווײַג, — אַז דו וועסט פאָלגען די מאַמעשי, וועסטו זײַן, מיט גאָט'ס הילף, געזונד און שטאַרק, וועסט כח האָבען צו לערנען, די הייליגע תורה צו פערשטעהן — —

יחזקאל'ע (מיט שטאָלץ): אַדראַי פערשטעה איך נישט! מ'האָט אָנגעהויבען אַ נײַעם שיעור, קען איך שוין די גמרא, — כ'קען בעסער פאַר אַלע חברים, — ווילסט הערען, מאַמעשי? ווילסט הערען?

רחל (זיך אַרומקוקענדיג אויב ס׳איז קיינער נישטאָ): אָט אַזוי האָט דיך די מאַמעשו ליעב, זעהר ליעב! (קושט איהם).

יחזקאל׳ע (רייסט זיך אַרויס פון דער מוטערס האַנד, רייבט זיך אָב מיט׳ן אַרבעל די באַק): אָבער ווילסט הערען, מאַמעשו? (געהט צו צו דער ספרים־שאַנק) וואו איז דאָ די גמרא בבא מציעא — — אהאַ אָט איז זי (גיט אַ שפּרונג, חאַפּט אַראָב די גמרא) אָט באַלד (געהט צו צום טיש, מישט אויף און לערנט מיט אַ גמרא־נגון): שנים אוחזין בטלית — צוויי מענשען האַלטען אַ קלייד, זה אומר אני מצאתיה — דער זאָגט, איך האָב עס געפונען, וזה אומר — און דער זאָגט, איך האָב דאָס קלייד געפונען, — וואָס טהוט מען? — איז דער דין — יחלוקו...

רחל (פאַר זיך): זיין קול... אין זיינע יאָהרען האָט אויך געמוזט זיין שטימע אַזוי אָבקלינגען... אַזוי האָט זיין קול געקלונגען דענסטמאָל... דענסטמאָל, ווען איך בין הינטער דער טהיר געשטאַנען... (אין פאַנ־טאַזיע) וואו ביסט דו? — קום אַהער, הער ווי דיין קינד לערנט...

יחזקאל׳ע (ערשראָקען): צו וועמען רעדסטו, מאַמעשו?

רחל: ניין, ניין (פאַלט אויפ׳ן קינד אַרויף קושענדיג): מיין קינד, מיין לעבען, מיין איינציג קינד...

יחזקאל׳ע (זיך נאָך אַמאָל אויסרייסענדיג און אָבווישענדיג דעם קוש; מיט פאָרוואורף): דער רבי האָט געזאָגט, אַז מען טאָר זיך נישט לאָ־זען קושען פון קיין אשה.

רחל (איהם ווייטער קושענדיג): נאַרעלע, אַ מאַמע איז קיין אשה נישט, — ס׳איז דאָך אַ מאַמע, אַ מאַמע מעג —

יחזקאל׳ע (רייסט זיך ווידער אַרויס און רייבט זיך גוט אָב דעם קוש מיט׳ן אַרבעל): אפילו פון דער מאַמע נישט!

הינדעל (קומט אַריין, מיט אַפּאָר שטיקלעך ברויט מיט שמאַלץ אין פאַפּיר איינגעוויקעלט און אַ לאַמטער׳ל, דערלאַנגענדיג יחזקאל׳ען): נו פלינקער שוין, יחזקאל׳ע, שוין שפעט — נו היידאַ אין חדר אַריין.

יחזקאל׳ע: דער רבי האָט געהייסען ברענגען אַ זעקסער אויף נאַפט —

הינדעל (זוכט אין קעשענע; קרעכצט): אוי, אוי די רבי׳ס, די רבי׳ס... (גיט איהם אַ זעקסער).

יחזקאל'ע: און איך וויל אַ צווייטער אויף לעקאַך.

הינדעל (גיט איהם): נו, הײַדאַ שוין!

רחל: וואַרט נור וואַרט (נעמט אַרויס פון אויווען אַנ'עפּעל, גיט איהם, פערריכט איהם דעם שאַל, קושט איהם).

הינדעל (ציהט איהר בײַ'ם אַרבעל): גענוג שוין, גענוג שוין, — נו, געה — — זאָלסט געהן אין אַ זײַט, מען זאָל דיך נישט, חלילה, איבערפאָהרען, הערסט? — און זאָלסט דיך נישט דערהויערען צו גליטשען, הערסט? — און נישט דאָס ברויט די חברים צוטהײַלען, — געהערט?

יחזקאל'ע (מיט אַ פּול מויל פון אײַנגעביסענעם עפּעל): געהערט, געהערט. (בײַסט דעם עפּעל אָבגעהענדיג).

הינדעל: און אַ ברכה האָסט דו געמאַכט איבער'ן עפּעל?

יחזקאל'ע (ווי פריהער): געמאַכט, געמאַכט...

הינדעל: געה מיר לחיים ולשלום... (בעלייט איהם אַרויס).

רחל (מיט טרעהרען אין די אויגען): מײַן אײנציג קינד... (אין שטוב איז שוין האַלב פינסטער; פון דרויסען בלאַנקט דורך די פענסטער דער שנעע; זי געהט צו צום פענסטער, קוקט אַרויס. פויזע. פאַר זיך): עס געהט אײַנשלאָפען דער טײַך... שטיל אײַנשלאָפען וויל ער... בעהאַלטען זיך אונטער די שווערע ווײַסע שנעע־דעקע... אָט וויעגט זיך נאָך זײַן שוים... דער פראָסט הויכט איבער איהם... דער ווינד בלאָזט איבער איהם... שלאָפט איהם אײַן... בעדעקט איהם מיט רײַכטען, לײַכטען שנעע... ווי אין ווײַסע תכריכים הילט ער איהם אײַן... שטיל ווערט ער שוין זײַן... נישט לויפען, נישט יאָגען פון עק וועלט ביז צו עק וועלט... שלאָפען וועט ער שוין רוהיג אונטערן קאַלטען אײַז אין די ווײַסע תכריכים... ער ברומט נאָך... ברעכט נאָך די דינע שויבעלעך איבער זיך... נאָר עס הויכט דער פראָסט איבער איהם... עס וויעהעט דער שנעע איבער איהם — און געלאַסענער ווערט ער, און שטילער ווערט ער... וויעגט זיך פאַמעליך, פאַמעליך... (פערחלומ'ט) ווען דו ביזט אַוועק האָט דער טײַך זיך געוויעגט... געבראָכען דעם אײַז־דעק איבער זיך... געלאָפען... געיאָגט פון איין עק וועלט צו דעם אַנדערן... ש־ש־ש... איצט, דער טײַך געהט צוריק אײַנשלאָפען... דער ווינד זינגט איהם אַ שלאָף־ליעדעל אײַן...

הינדעל (קומט צוריק, גאָהט צו צום אויוון, ווארעמט זיך): קאַלט. (פויזע) אַ שווערער ווינטער זײַן... אַ רחמנות אויף די אָרעמע לײַט, נעבאַך... (קלאַפּט אַרײַן דורך דער וואַנד אין דער צווייטער שטוב): חנה, חנה! לעג צו אַ פּאָר שטיקלעך האָלץ, דער אויוון איז קאַלט. (עס הערט זיך דאָס האָלץ־קלאַפּן פון דער צווייטער שטוב; פויזע) רחל'ה, גאָה אַוועק פון פענסטער — וועסט דיך נאָך, חלילה, פערקיהלען.

רחל (ענטווערט נישט).

לאַנגע פויזע. פון בית־המדרש וואָס איז געגען איבער דער טהיר פון דער סצענע, הערט זיך אַ חזן „קדושה" זאָגען, דער עולם ענטווערט איהם אָב; הינדעל דערהויבט זיך פון איהר אָרט, שטעלט זיך צו מזרח־זײַט און זאָגט מיט אין דער שטיל קדושה.

רחל (נאָך אַ לאַנגע פויזע): האָסט מיר געזאָגט, אַז דער טאַטע דאַרף מיך, — צו וואָס דאַרף מיך דער טאַטע?

הינדעל: ער האָט מיט דיר עפּעס צו רעדען. (פויזע. פּלוצ־לינג, ווי פאַר זיך): אַז גאָט וויל קאָן ער אַלץ נאָך גוט מאַכען, אַלץ איז אין גאָט'ס האַנד... (קוקט אויף רחל'הן, וועלכע זיצט מיט'ן קאָפּ אַראָבגעלאָזט): אוי רחל'ה, רחל'ה, קענסט דיך נאָך, חלילה, אין גאָט פערזינדיגען — (רחל שווײַגט) וואָס, דו ענטווערסט מיר צומאָל נישט?

רחל (ווי פאַר זיך): וואָס זאָל איך דיר ענטווערן?

הינדעל: האָסט מיר גאָר נישט צו זאָגען?

רחל: וואָס זאָל איך דיר זאָגען?

הינדעל: דו מיינסט, איך פערשטעה שוין גאָרנישט, — זיצסט און שווײַגסט—גאָר נישט, תמיד שווײַגסט דו, און מיר ווערט דאָס האַרץ צושניטען... — גלײַך ס'איז שוין, חס ושלום, קײַן בורא עולם נישטאָ... — גלײַך אָהן יענעם איז שוין פאַר דיר קײַן זווג נישטאָ... אוי, אוי, אוי... רחל'ה, קענסט דיך, חלילה, פערזינדיגען — כ'האָב עס ערשט הײַנט געלייענט: שלמה המלך האָט אַמאָל געוואָלט גאָט אויספּרובען, האָט ער גענומען אַ מעדעלע פון דער מאַמעס ברוסטען אַוועק, און אין אַ וויסטען מדבר אַוועק־געשיקט וואו קײַן מענשענס פוס האָט נאָך נישט געטרעטען, וואו קײַן פויגעל האָט זיך נאָך נישט בעוויזען... האָט דאָס מעדעלע אין אַ גלעזערנעם שטיבעלע אַרײַנגעזעצט, און האָט אַ פויגעל אָנגעזאָגט,

עס זאָל פאַר׳ן מעדעלע פון מלך׳ס טיש עסען ברענגען. — וואָס טהוט גאָט? — האָט גאָט אַ שטורם־ווינד אויפ׳ן ים געשיקט, אַ שיף איז צושמעטערט געוואָרען — און איהר חתן, וואָס איז געווען איהר זווג, האָט זיך אויף אַ ברעט אַרויפגעכאַפּט, און דער ווינד האָט איהם צו איהר אינזעל געפיהרט. — די קלאַמקע איז נאָך נישט צוגעפאַלען... ביי גאָט איז אַלעס מעגליך...

רחל: איך האָב שוין אָבער מיין זווג געהאַט און איהם פערלוירען —

הינדעל: וואָס, דו געדענקסט נאָך אין איהם?..

רחל (שטיל): איך ווייס נישט, מאַמע.

הינדעל: אַזוי, איז שוין אַלעס ריכטיג.

זרח (קומט אַריין פלוצלינג פון בית־המדרש): הינדעל! צינד אָן די לאָמפּ.

הינדעל: דו ביסט עס, גוט, (צינדט אָן די לאָמפּ): איך בין פאַר איהר צו נאַריש — (אָבגעהענדיג; צו רחל׳הן) זאָל ער מיט דיר רעדען (אָב).

רחל (אָב נאָך דער מוטער).

זרח (דרעהט זיך אויף און אָב איבערן צימער; קלאַפּט אָן מיט׳ן פינגער אויף רחל׳ס טהיר): רחל׳ה, זיי נור מוחל —

רחל (קומט אַריין): וואָס וויל דער טאַטע?

זרח: זעטץ דיך, איך האָב מיט דיר עפּעס צו רעדען. (רחל׳ה זעצט זיך) איך האָב מיך מיט דיר געוואָלט אויסשמועסען, (פויזע) דו בעהאַלטסט דיך פאַר מיר... איך ווייס דו טראָגסט אַ בעזו הארץ אויף מיר... מיינסט מיט אַ׳אמת אַז דיין טאַטע איז אַזאַ...

רחל: טאַטע וואָס רעדסט דו — —

זרח: איך ווייס פאַר וואָס... נור מיינסט באמת, אַז ביי מיר אין הארץ, למשל, לייד איך נישט מיט דיר צוזאַמען, — און נישט נור מיט דיר — דו ביסט דאָך מיין קינד... נור אויך פאַר איהם... ער איז אויך מיין קינד געווען... די גמרא זאָגט: „ווער עס לערנט מיט עמיצען תורה, איז גלייך ווי ער וואָלט איהם געבוירען". מיט דור׳ן האָב איך תורה געלערנט, — פיעל האָב איך אויף איהם געהאָפּט... איך האָב געמיינט אַז ער וועט ווייטער ציהען

דעם אור התורה — איך האָב געמיינט ... נור געגוג ... מיינסט טאַקי ...

רחל (ווייִנט אַרויס) : טאַטע, רעד נישט אַזוי צו מיר.

זרח: און זיי וויסען, אַז שולדיג דעריִנגען איז קיינער נישט, —— נישט איך, נישט דו, ער אַליין — אויך נישט, העֶרסט — ער אויך נישט! ער האָט אָנגעהויבען צו קלערען, מחשבות צו האָבען ... גאָט ברוך הוא וויל אָבער אמונה... אמונה ליגט אין הארץ, נישט אין מח, און קשיות איז פאַרהאַן אַ סך ... מיר, מיר זענען אָבער יודען ... מיר האָבען געמוזט טהון אונזער חוב ... פערפאַלען ... און ווי נישט טייער עס זאָל אונז קאָסטען — פאַר דעם זענען מיר יודען ... ווער עס געהט אַראָב פון יודישען וועג, דער איז מעהר נישט אונזער קינד —— פאַר דעם זענען מיר יודען ...

רחל: אָבער וואָס זאָל איך יחזקאל׳ען זאָגען, אַז ער פרעגט מיך וואו זיין טאַטע איז? אַלע קינדער אין חדר האָבען טאַטעס, ער איינער — נישט ... נישט אין דר׳ערד, נישט אויף דר׳ערד —— ——

זרח: נישט פון דעם רעד איך איצט — דאָס לאָז מיר איבער. און ווידער אַרום, זאָג איהם דעם אמת — גלייבער דו זאָגסט עס איהם: זיין פאָטער איז ערגעץ וואו אַוועק, ווייסט אַליין נישט וואו ... אַז ער וועט עלטער ווערן, וועט ער שוין אַליין פערשטעהן. (פויזע. שטעהט אַ ווײַלע אויף און געהט אויף און אַב איבער׳ן צימער) נור נישט וועגען דעם האָב איך געוואָלט רעדען ... (שטעלט זיך פלוצלינג אָב) נור, זאָג מיר, רחל׳ה, זאָג מיר דעם אמת: האָסט דו נאָך ליעב דוד׳ן דיין מאַן?

רחל (בויגט אַראָב דעם קאָפּ און שווייגט).

זרח: איך ווייס, ער איז דיין מאַן ... עס איז נישט אַזוי לייכט ... ביסט צוגעבונדען צו איהם ... איך וועל דיך נישט איצט אָנרערען, אַז דו זאָלסט איהם אויפהערען צו ליעבען ... איך זעה עס איז פאַרפאַלען ... מיר וועסט דו זאָגען עפּעס אַנדערש, מחמת מורא, און אין הארץ וועסט דו קלערען עפּעס אַנדערש ... נור מיר איז אַ שאָד דיינע יונגע יאָהר וואָס געהען אַוועק אין וויסטעניש ... מאַך דיר אַ חשבון הנפש אַליין, און זאָג דיר אין דיר אַליין: ביסט דו נאָך צוגעבונדען צו איהם?

רחל: איך ווייס נישט ——

זרח: נאָך דעם, ווי ר' אליעזר האָט דיר ערצעהלט פון איהם?
רחל: איך ווייס ניט —
זרח: און אז ער וועט קומען און זאָגען דיר: קום מיט מיט מיר — דאָרט אין זיין גוי'ישקייט... וועסט דו מיטגעהן מיט איהם?
רחל: איך ווייס נישט —
זרח: אין דיין יודישקייט פערגעסען, — און חלילה פון אלעם אוועקטרעטען, טאָכטער — ?
רחל (שווייגט).
זרח (קרעכצט אָב): און אז ער וועט קומען נאָך יחזקאל'ען, איהם מיטנעמען מיט זיך אין דער וועלט אריין... מאַכען מיט איהם וואָס ער וויל — — ?
רחל (האסטיג): ניין, דאָס נישט! איך וועל איהם דאָס קינד נישט געבען, חס ושלום... עס איז מיין קינד, מיין קינד...
(עס הערט זיך פלוצלונג א קלאַפּען אין טהיר; זרח און רחל קוקען זיך ביידע אָן פע׳וואונדערט און ערשראָקען).
זרח: ווער איז?
(מען ענטווערט נישט. רחל געהט צו, עפענט פאמעליך און מיט שרעק די טהיר).
דוד (קומט אריין, שטעלט זיך אָב אויף דער שוועל; ער טראָגט קורצע אָבגעטראָגענע קליידער; די באָרד אָבגעגאָלט; דאָס געזיכט איז מיעד און פער־עלטערט. רחל קוקט אויף איהם נישט ערקענענדיג).
דוד (שאַרף): רחל'ה!
רחל (ערקענענדיג איהם, אויפגערעגט, לויפט מיט א הארץ־געוואלד צו דער טהיר פון דער מוטער): מאַמע! מאַמע! מאַמע!
זרח (געהט צו צו דוד'ן): דוד?
דוד: יאָ, דאָס בין איך.
זרח (קאלט): צו וואָס ביסט דו געקומען, צו דיין ווייב און קינד?
דוד: אייגענטליך, ווי צו אייך אויך.
זרח: ווי הייסט צו מיר? — האָסט דו דען נישט דיין וועג געפונען?

ד ו ד: אַ וואָג אַז מען פערליערט — געפינט מען שוין ניט קיין אנדערן חתן.

ה י נ ד ע ל (בעזומט זיך אין טהיר): דוד דו ביסט עס? — דוד!

ז ר ח: הינדעל, מיר האָבען עפּעס צו רעדען — —

ה י נ ד ע ל (אַרויסגעהענדיג צוריק מיט פערבראָכענע הענד): דאָס איז דוד! דאָס איז דוד!? (אָב).

ז ר ח: ווי הייסט צו מיר?

ד ו ד: ניט אַזוי ווי צו אייך מיין איך, נור צו דעם וואָס איך האָב דאָ פערלוירען, דאָ צווישען די שענק... גלויבען קען מען נור איין מאָל צו דעם וואָס מען גלויבט! איך בין אין דער וועלט געגאַנגען, מיין נשמה האָב איך צובראָקעלט, צומהיילט אויף שטיקלעך, יעדעס שטיקעל האָב איך אַן אַנדערן נאָמען געגעבען... נאָמען — דאָס זענען וועקסלען אויף געפיהלען... איך האָב מיט וועקסלען געהאַנדעלט... און אַלע האַנדלען מיט נאָמען... נור ניט וועגען דעם בין איך געקומען צו אייך... פערפאַלען, איך וועל שוין ניט קענען מיין האַרץ אײַנשלאָפען מיט אייער גמרא נגון... — דאָס וואָס ס'איז דאָ אין שטוב, (ווייזט אויף די ספרים־שענק) האָב איך מיר אַליין צובראָכען... — דאָס ווייס איך על כל פנים... (פויזע; פּלוצלונג): איך בין געקומען נאָך מיין ווייב און קינד.

ז ר ח (מיט פחד): ווי הייסט, ווילסט דו דען יהוקאל'ען מיטנעמען מיט דיר? — וואָס פאַר אַ אמונה ווילסט דו איהם געבען?

ד ו ד (רוהיג): איך בין איהם ניט מחויב קיין אמונה צו געבען. איך וועל איהם נאָר איבערגעבען, דאָס וואָס איך ווייס, — דאָס איבריגע, זאָל ער אַליין געוואָהר ווערען.

ז ר ח: ניין, מיר וועלען ניט לאָזען, מיר זענען יודען, מיין טאָכטער איז אַ יודישע טאָכטער, זי וועט מיט דיר ניט געהן

ד ו ד: דאָס וועלען מיר זעהן —

ז ר ח: זי איז אַנטלאָפען פון דיר... דו האָסט זי אָבגענאַרט... זי וויל פון דיר ניט וויסען... זי וועט מיט דיר ניט מיטגעהן.

ד ו ד (געהט צו צו דער טהיר וואו רחל איז אַריין; רופט): רחל'ה, דיין מאַן איז צו דיר צוריקגעקומען — איך וואַרט דאָ אויף דיר — —

(פויזע).

זרח: זי ענטפערט דיר ניש.

דוד (ווי פריהער): זאָל איך אַוועקגעהן? — דוד דיין מאַן איז געקומען און וואַרט אויף דיר —

רחל (ווייזט זיך אין דער טהיר, וועלכע זי עפענט גאַנץ פּאַמעליך אויף, שטעלט זיך אין אַ זייט און וואַרט אַראָבקוקענדיג צו דער ערד).

דוד (צו זרח'ן): שוועהר, איך האָב עפּעס מיט מיין ווייב צו רעדען —

זרח (שטרענג): זי איז מאַקי דיין ווייב — אָבער איך בין אַ יוד, איך שטעה אויף דער וואַך... איך וועל ניט לאָזען קיין יודישע נשמה אַריינפּאַלען אין גוי'עשקע הענד!

דוד (צו רחל'ען): יעצט איז געקומען די מינוט וואָס דו מוזט אויסקלויבען צווישען מיר און דיין טאַטען — איינעם פון די ביידע וועגען: דאָ ביי דיין פאָטער האָסט דו דעם גלייכען וועג, דעם וועג פון אונזערע אָבות, וואָס איין דור גיט איבער דעם צווייטען די יודישע אמונה; איך — קען דיר דאָס ניט געבען, דאָס האָב איך מיר אַליין צושטערט; איך בין אין דער וועלט געגאַנגען איהם זוכען, אין אַנדערע וועגען — איך האָב גאָר ניט געפונען... איך האָב אין די ביכער געזוכט, אין אַ נ ד ע ר ע ביכער געזוכט, דאָס וואָס איך האָב אַט דאָ (ווייזט אויף די ספרים-שענק) אין די ביכער פערלוירען... איך האָב געלערנט, געגלויבט, מיט פרייד געגלויבט אין מיין לערנען... איך האָב דיך געזעהן פון דערווייטען פון מיין צימער, ווי דו זיצסט איינע אַליין מיט מיין קינד און וואַרט'סט אויף מיר, און אין מיר איז אַזאַ מאַכט געווען... אין מיר איז אַזאַ גלויבען געווען... נור מיט אַמאָל, איך ווייס ניט ווי אַזוי עס איז געקומען, האָב איך דיך מעהר ניט געזעהן... דו ביסט ניט געווען ביי מיר, דו האָסט ניט געגלויבט מעהר אין מיר... און עלענד האָב איך זיך געפונען אויף מיין איינזאַמען וועג... און פערלאָזט... איך האָב מעהר ניט געגלויבט אין מיר, און אין דעם אַלעם וואָס איז אַרום מיר... און ווי קליין האָט זיך מיר אַלץ אויסגעוויזען... און צו וואָס? האָב איך מיך אַליין געפּרעגט... צו וואָס גראַבלען, זוכען?... צו קליין זענען אונזערע טעג, אַז מען זאָל פאַר זיי זיך אַ ציעל זוכען... איך בין מיעד... אין דיין שויס וויל איך מיין מיעדען קאָפּ בעהאַל-

טען, דו זאָלסט מיר צו'ם שלאָף איינזינגען... איך וועל אין אַלעם פערגעסען... איך גלויב נור אין דיין ליעבע צו מיר... אין איהר וויל איך מיין לעבען געפינען... — ווילסט דו נישט מיטגעהן מיט מיר, רחל'ה?

רחל (צו דוד'ן נעהנטער): צו וויַיט ביסט דו געוועזען, דוד, פון מיר, צו וויַיט און צו לאַנג... אין מיר איז עפּעס אָבגעשטאָרבען פון דיר... (שטאַרק) פון דיר פיהל איך אַ גערוך פון אַנ'אַנדער לייַב... צווישען דיינע פינגער זעה איך האָר פון אַנ'אַנדערע... צו וויַיט ביסט דו געוועזען פון מיר... אין מיר איז עפּעס אָבגעשטאָרבען פון דיר... (זי ערווייטערט זיך פון איהם)

דוד (געהט צו איהר נעהנטער צו און קוקט זי אָן).

רחל (ווי זי וואָלט זיך בעהאַלטען אונטער דעם פאָטערס רוקען): בעשיצט מיך פון איהם טאַטע —

זרח (פאַסט זי בייַ דער האַנד; מיט אַ פריידען-געשריי): דו ביסט אַ יודישע טאָכטער!

דוד (צו'ם אַרויסגעהן);

רחל (רייסט זיך פלוצלונג אַרויס פון פאָטערס האַנד): אָבער ניין, איך ליעב דיך אַזוי ווי דו ביסט! נעם מיך מיט, דוד... נעם מיך, טראָג מיך וויַיט אַוועק מיט דיר... איך ליעב דיך אַזוי ווי דו ביסט... טאַנץ מיט אַנדערע... קוש דיך מיט אַנדערע — איך ליעב דיך... איך געה מיט מיט דיר;.. (פאַלט אויף איהם אַרויף).

זרח (לויפט צו צו איהר): גערעכטער גאָט!

רחל (אויף דוד'ס האַלז): לאָז ער מיך שטראָפען, לאָז ער מיך פייניגען, — איך ליעב איהם... איך געה נאָך איהם..

זרח: און דיין קינד, רחל'ה?

רחל (קלערט אַ ווייַלע; צו דוד'ן): ניין! מיין קינד גיב איך נישט... מיר נעם... מיין נשמה איז אין דיין האַנד... טהו מיט מיר וואָס דו ווילסט — נור מיין קינד גיב איך דיר נישט... ער איז אַ יוד...

זרח: געלויבט איז השם יתברך — איין נשמה אָבגעראַטעוועט!

(פון דרויסען הערט זיך אַ טהיר קלאַפּט אויף, אַ טהיר קלאַפּט צו).

יחזקאל'ע (פערשנייט, מיט'ן לאַמטער'ל אין האַנד, רעדט נאָך ווען ער איז הינטער דער סצענע): מאַמעשו, מאַמעשו, דער רבי האָט געזאָגט

אז איך קען בעסער דעם שיעור ... (קומט אריין, דערוועהענדיג א „פרעמדען מענש", האקט ער אב   זיך צו דער מוטער, קוקט אויף איהר פער־וואונדערט).

ר ח ל (ווענדענדיג אויף דוד'ן): **דאס איז דיין טאטע, יחזקאל'ע.**

י ח ז ק א ל ' ע (ווארפט אבליק אויף דוד'ן, טרעט אב דערשראקען האלב וויינענדיג): **מאמע, איך וויל נישט אזא טאטען...**

ד ו ד (ווענדענדיג אויף יחזקאל'ען): **ער קומט א ל י י ן!**

(פארהאנג פאלט).

ענדע.

שלום אש'ס ווערק.

	ק'	ר'
סימבאלישע דראמען.	75	—
רעאלישע דראמען.	75	—
נאט פון נקמה.	35	—
אמנון ותמר.	20	—
משיח'ס צייטען.	35	—
מיט'ן שטראם.	25	—
שבתי צבי.	35	—
אין א שלעכטע צייט (ערצעהלונגען).	30	—
מאמענטען.	15	—
ווינדינער.	15	—

אריגינעלע ווערק

פון יודישע שריפטשטעלער.

	ק'	ר'
א. מ. חיסענבערג: א שטעדטיל.	35	
„ קנאה און תאוה.	30	
„ ערצעהלונגען.	30	
„ נאוועלען.	30	
יונה ראזענפעלד: שריפטען.	75	
„ קאנקורענטען.	5	
ד. בערגעלסאהן: ארום וואקזאל.	35	
דוד פינסקי: ר' שלמה ערצעהלונג.	15	
„ די יונגע ליעבע.	5	
„ אלטינקע.	5	
אינ. בערענשטיין: שפריכווערטער	80	
ה. ד. נאמבערג: ערצעהלונגען.	50	
מענדעלע מוכר ספרים: אלטע מעשה	25	
„ אין יענער צייט.	10	
איזאבעלא: דער יתום.	10	

אין פערלאג „פראגרעס" ווארשא

איז יעצט ערשיענען

„שריפטען"

פון

יונה ראזענפעלד.

פראכטפאל שעהן געדרוקט

מיט'ן בילד פון אווטאר.

פרייז 65 קאפ'.

געבונדען אין פראכט-באנד, נאך 35 קאפ'.

מיט בעשטעלונגען זיך צו ווענדען:

Книгоиздательство „Прогрессъ",
Я. ЛИДСКІЙ, Варшава, Налевки 36.

דער פערלאג „פראגרעס" ווארשא

האט יעצט אב געדרוקט

א נייעם באנד

שריפטען י. ל. פרץ

אונטערן נאמען

„פאלקס' טימליכע געשיכטען"

מיט דאס נייעסטע בילד פון אווטאר.

פרייז 1 רובל 25 קאפ'.

מיט בעשטעלונגען זיך צו ווענדען:

Книгоиздательство „Прогрессъ".
Я. ЛИДСКІЙ, Варшава, Налевки 36,